

Norges gjennomføring og bidrag til å oppfylle globale mål for natur

Naturavtalens mål 4:

Sikre umiddelbare forvaltningstiltak for å stanse menneskeskapt utryddelse av kjente truede arter og gjenoppbygge og bevare arter, særlig truede arter, for å redusere utryddelsesrisikoen betydelig og opprettholde og restaurere det genetiske mangfoldet innenfor og mellom populasjoner av naturlig hjemmehørende, ville og domestiserte arter for å opprettholde deres tilpasningspotensial, blant annet ved *in situ* og *ex situ* bevaring og ved bærekraftig forvaltningspraksis, og å forvalte samhandlingen mellom mennesker og villlevende dyr på en effektiv måte med sikte på å minimere konflikt mellom mennesker og dyr og fremme sameksistens.

Miljødirektoratet	Direktoratsgruppe
Tiltak og virkemidler i dag (Status) (deloppdrag 3)	
3.1 Tiltak og virkemidler nevnt i Natur for livet	Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt
	<p>Meld. St. 14 legger opp til et økt fokus på arealbaserte virkemidler som ivaretar gitte geografiske områder og naturtyper for å ivareta truede arter. Vurderingen av delmål 4 vil derfor også inkludere vurdering av relevant arealforvaltning.</p> <p>I Meld. St. 14 nevnes følgende virkemidler:</p> <ul style="list-style-type: none">• regulering av høsting. Forskrift om jakt- og fangsttider m.m. legger til rette for jakt og fangst på arter som produserer et overskudd og har ressursverdi, men det finnes også jaktbare arter som er truet ifølge Norsk RL (gaupe, ærfugl og svartand).• Marint vern er nevnt som viktig, "... arbeidet med marint vern etter naturmangfoldloven videreføres" og det omtales "forhandlinger om en ny avtale om vern og bærekraftig bruk av marint biologisk mangfold i områder utenfor nasjonal jurisdiksjon."• I sjøområdene innenfor én nautisk mil fra grunnlinjen er de regionale vannforvaltningsplanene etter vannforskriften det overordnede grepet for å nå/opprettholde god tilstand
	<p>Landbruksdirektoratet:</p> <p>Forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav ⁸</p> <ul style="list-style-type: none">• Formål: ... skal også bidra til en miljøforsvarlig forvaltning av jordsmonnet og ivareta hensynet til biologisk mangfold. <p>Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket ⁹</p> <ul style="list-style-type: none">• Formål: ... miljøverdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, friluftsliv og kulturminner i skogen blir ivaretatt og videreutviklet. <p>Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket ¹⁰</p> <ul style="list-style-type: none">• Formål: ... fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift... <p>Instruks for regionale miljøtilskudd i 2023-2026 ¹¹</p>

⁸ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-07-04-951>

⁹ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-02-04-447>

¹⁰ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-02-04-448>

¹¹ https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/om-direktoratet/horinger/horing-om-forslag-til-instruks-for-regionale-miljotilskudd-i-jordbruket-20232026/Instruks%20for%20regionale%20milj%C3%B8tilskudd%20i%202023-2026_070722.pdf/_/attachment/inline/2040d1a0-4f1f-4f54-a856-349942bbf7b0:a432bd3bfec562e141031a33e596c3e81fea9cdb/Instruks%20for%20regionale%20milj%C3%B8tilskudd%20i%202023-2026_070722.pdf

<ul style="list-style-type: none"> • Artsfredning og prioritering. 59 arter er fredet, disse er i stor grad avledet av Bernkonvensjonen. Regulerer bare aktiviteter som ødelegger/skader individ, ikke aktiviteter som ødelegger leveområder. Prioritert art omfatter 14 arter. St.m. 14 vurderer flere aktuelle for PA, men det har ikke skjedd. • "For sjøfugl, så vel som for mange predatorer i marine økosystemer, er det viktig å sikre tilgangen av planktonspisende småfisk (fiskeyngel og små stimfisk), samt større dyreplankton som arktisk krill" • <u>Kvalitetsnorm</u>. anbefaler myndigheter til å legge en plan for å bedre tilstanden for gitte arter som faller utenfor kvalitetsnorm, men medfører ingen ytterligere begrensninger på aktiviteter. Gjelder per i dag bare to arter: atlantisk laks og villrein. Det er foreløpig usikkerhet knyttet til effektiviteten av virkemiddelet. Eneste tilfellet hvor kvalitetsnormen har vært i bruk over flere vurderinger av RL-status er villaks, hvor RL-status er blitt forverret i perioden kvalitetsnormen har vært aktiv. Dette er vurdert til å være bl.a. knyttet til manglende samsvar mellom ulike målsetninger som legges til grunn for offentlig forvaltning. Påvirkningen av lakselus på vill laksefisk er p.t. den eneste miljøindikatoren i dette Trafikklyssystemet, og tillater per i dag opp mot 30 % lakselusindusert dødelighet hos villaks^{1, 2}. Lakselus vil komme i tillegg til andre negative påvirkningsfaktorer, og tilsier derfor at Trafikklyssystemet for produksjonsområdeforskriften styrer mot en forverring av dagens rødlistestatus fra 'nær truet' til truet status 'sårbar'. • <i>Forurensingsloven og avrenning fra landbruk</i>. St.m.14 sier at Regjeringen vil "utrede mulige øvrige tiltak for å redusere tilførsler av næringsalter og partikler til områder som er viktige for sukkertareskog som sterkt truet naturtype, herunder klimatilpasningstiltak tilpasset ekstremnedbør." • Arealbaserte virkemidler som har til formål å ta vare på artens økologiske funksjonsområder (herunder leveområdet) <ul style="list-style-type: none"> ○ Områdevern og verneområdeforvaltning ○ <i>Forskrift om Utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven</i> 	<p>Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket ¹²</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formål: ... bidra til et aktivt og bærekraftig jordbruk... <ul style="list-style-type: none"> ○ § 3 Tredje ledd, bokstav c og d: Tilskudd for dyr på beite og tilskudd for dyr på utmarksbeite ○ § 3 Fjerde ledd, bokstav a-d: Tilskudd for bevaringsverdige husdyrraser; ¹³ <i>Tilskudd til bevaringsverdige husdyrraser har som formål å støtte foretak med husdyr av disse rasene, sikre økt bruk og vern av landbrukets genetiske ressurser samt øke populasjonen.</i> ○ § 4 Tredje ledd: Inngrep som forringer kulturlandskap ○ § 4 Fjerde ledd: Krav om vegetasjonssoner <p>Forskrift om berekraftig skogbruk ¹⁴</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formål: ... fremme eit berekraftig skogbruk som sikrar miljøverdiane i skogen... <p>Forskrift om planlegging og godkjenning av landbruksveier ¹⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formål: ... Det skal samtidig legges vekt på hensynet til miljøverdier som naturmangfold, landskap, kulturminner og friluftsliv, hensynet til fare for flom, erosjon og løsmasseskred, samt andre interesser som blir berørt av veiframføringen. <p>Forskrift om utsetting av utenlandske treslag til skogbruksformål ¹⁶</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formål: ... hindre at utsetting av utenlandske treslag medfører eller kan medføre uheldige følger for naturmangfoldet. <p>Forskrift om nydyrking ¹⁷</p>
---	--

¹ Vitenskapelig råd for villaksforvaltning *Status for norske laksebestander 2018*

² Thorstad mfl. 2022. *Vurdering av kriterier for å vekte laksebestander i Trafikklyssystemet*. Styringsgruppen for vurdering av lakseluspåvirkning.

¹² <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-12-19-1817?q=produksjonstilskudd>

¹³ https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/ordninger-for-jordbruk/produksjonstilskudd-og-avlosertilskudd-i-jordbruket/produksjonstilskudd-og-avlosertilskudd-kommentarer-til-regelverk/-3.tilskudd-til-husdyrhold#fjerde_ledd_bokstav_a-d_tilskudd_for_bevareingsverdige_husdyrraser

¹⁴ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-07-593>

¹⁵ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-05-28-550>

¹⁶ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-05-25-460>

¹⁷ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-05-02-423>

- *Plan- og bygningsloven*

- *Tilskudd for arter/naturtyper.* Har god utløsende og positiv additiv effekt^{3,4}. Har ikke stort nok omfang til å være avgjørende alene.

Videre nevnes følgende tiltak (i sin helhet):

For å ta vare på truede arter vil regjeringen:

- Bruke virkemidlene vern, utvalgte naturtyper og prioriterte arter for langsiktig ivaretagelse av truede arter og deres økologiske funksjonsområder. Som et første skritt bruke disse virkemidlene for å bedre *tilstanden for arter som er kritisk eller sterkt truet i Norge og som også enten har en vesentlig andel av sin utbredelse i Norge eller er truet globalt eller i Europa.*
- Ta hensyn til truede arter ved statlig myndighetsutøvelse, herunder vedtak etter sektorregelverk, fastsettelse av statlige planer etter plan- og bygningsloven og tildeling av tilskudd.
- Gjennom blant annet veiledning legge til rette for at det tas hensyn til truede arter ved kommunal og fylkeskommunal myndighetsutøvelse som fastsettelse av *planer etter plan- og bygningsloven, vedtak etter sektorregelverk og tildeling av tilskudd.*
- Vurdere hvilken betydning klimaendringene og havforsuring har for forvaltningen av truede arter, og tilpasse forvaltningen til dette.

Klimaendringer har fått økt betydning som påvirkningsfaktor for trua arter²², men er foreslått som et utelukkingskriterie for videre oppfølging da det som regel omfavner prosesser utenfor miljøforvaltning⁵.

- Legge til rette for gode samarbeidsrutiner og samhandling mellom kontroll-, tilsyns- og oppsynsetater opp mot politiet for å supplere virkemiddelbruken med adekvate reaksjoner.
- Videre vektlegger Meld. St. 14 konsekvensutredninger (KU). Praksisen for KU har i økende grad kommet under kritikk. En nylig rapport⁶ oppsummere svakhetene i dagens praksis i fire punkter:

- Formål: ... sikre at nydyrking skjer på en måte som tar hensyn til natur- og kulturlandskap, herunder hensynet til biologisk mangfold, kulturminner og landskapsbildet...

Forskrift om tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområder¹⁸

- Formål UKL: ... bidra til å sikre verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, herunder sikre langsiktig skjøtsel og drift.
- Formål ARV: styrke landbruket - for å ta vare på landskap, naturmangfolds- og kulturmiljøverdier i verdensarvområdene.

Nasjonalt miljøprogram¹⁹

Sjematisk oversikt over økonomiske virkemidler i Nasjonalt miljøprogram

Statens vegvesen:

Ikke utfylt

Norges vassdrags- og energidirektorat:

Fra st.meld. Natur for livet: "Regjeringen vil arbeide for å forbedre tilstanden for truede arter. Dette arbeidet er langsiktig. Regjeringens første prioritet vil være å forbedre tilstanden til de sterkt eller kritisk"

³ Revisjonsrapport for 2017 om miljømyndighetenes etterlevelse av naturmangfoldlovens bestemmelser om truede arter og naturtyper

⁴ MENON-PUBLIKASJON NR. 107/2019 M-1588|2019 [Evaluering av tilskudd til truede arter og truede naturtyper](#)

⁵ Miljødirektoratet *Prioritering av innsats i arbeidet med trua arter og naturtyper.*

⁶ [Evaluering av konsekvensutredninger etter kapittel 5 i forskrift om konsekvensutredninger \(Multiconsult 2021\) på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet. NVE-rapport nr. 102-2015 Etterundersøkelser av flora og naturtyper i elver med planlagt småkraftutbygging \(Geir Gaarder \(Miljøfaglig Utredning AS\) og Torbjørn Høitomt \(BioFokus\)\). B\) Høitomt mfl. . 2022. Artskartlegging i konsekvensutredninger etter Plan- og bygningsloven. Biofokus-rapport 2022-038. Stiftelsen Biofokus. Oslo.](#)

¹⁸ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-12-18-2024>

¹⁹ <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/nyhetsrom/rapporter/nasjonalt-miljoprogram-2023-2026>

	<ul style="list-style-type: none"> ○ For svakt fokus på artskartlegging i alle ledd. ○ Artskartlegging, -håndtering og registrering av data blir en <i>salderingspost i anbudsrunder</i>. ○ Generell mangel på spisskompetanse innen de fleste relevante artsgrupper. ○ Dårlig og lite målrettet oppfølging fra overordnet myndighet. <p>I tillegg gir Statsforvalter også tilbakemelding om inntrykk av grønnvasking i KU, hvor naturmangfold blir vektet for lavt mot grønne arbeidsplasser, eller at kommuner har for høy terskel til å stille krav om KU⁷.</p>	<p><i>truede artene i Norge som har en vesentlig del av sin europeiske utbredelse i Norge eller på Svalbard, eller som i tillegg til å være sterkt eller kritisk truet i Norge også er truet globalt eller i Europa. For rovvilt gjelder egne nasjonale bestandsmål som legges til grunn i forvaltningen av disse artene”.</i></p>
<p>3.2 Andre tiltak og virkemidler i regi av miljøforvaltningen</p>	<p>Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt</p> <p>Relevante tverrsektorielle planer som ledes av miljøforvaltningen/miljøforvaltningen er involvert i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppfølgingsplan for trua natur • Tiltaksplan for ville pollinerende insekter • Tiltaksplan mot fremmede skadelige organismer • Regionale vannforvaltningsplaner, se Vannportalen • Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv - regjeringen.no <p>Har vist seg å ha god utløsende effekt, samt effektivisere gjennomføring av tiltak og virkemiddel.</p> <p>Andre relevante arealbaserte virkemiddel er Midler til naturrestaurering (kap. 1420 post 31) som så langt hatt stort fokus på klimagassutslipp, og mindre på naturmangfold²⁰. Det er planlagt et utvidet fokus framover, gjennom delmål om bedring i økologisk tilstand. Da grøfting utgjør en stor påvirkningsfaktor på våtmarksnaturtyper og arter så kan man forvente økt effekt av dette virkemiddelet. For ytterligere vurdering av restaurering som virkemidler så vises det til Miljødirektoratets vurdering av delmål 2.</p> <p>Forurensningsloven er også aktuell, men har nok mest effekt inn mot det marine miljø gjennom mudring og utslipp fra næringer som akvakultur. 50 % av kyst- og fjordområder prioritert for opprydding i forurenset sjøbunn²¹. Til tross for at forurensning utgjør den nest største påvirkningsfaktoren på trua arter (spesielt trua</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Oppfølgingsplan for trua natur Oppfølging av tiltaksplan for ville pollinerende insekter Bekjempelse av fremmede skadelige organismer - tiltaksplan 2020-2025</p> <p>Forskrift om utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven ²⁶</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formål: ... ivareta mangfoldet av naturtyper innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype <p>Frivillig vern av skog ²⁷</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2022 - 437,7 millioner kroner bevilget, 64 600 dekar produktiv skog vernet. <p>Totalt - 2,3 millioner dekar vernet (826 områder)</p> <p>Statens vegvesen: Ikke utfylt</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Økt bruk av vern av arter (eks prioriterte arter) som virkemiddel vil medføre mer effektivt vern av truede arter.</p>

⁷ <https://styringsportalen.statsforvalteren.no/2022/arsrapporter/sfag/#47267>, <https://styringsportalen.statsforvalteren.no/2022/arsrapporter/sfag/#47268>

²⁰ [Miljødirektoratet 2020 Plan for restaurering av våtmark i Norge \(2021-2025\)](#)

²¹ Handlingsplan i Stortingsmelding 14 (2006-2007, Sammen for et giftfritt miljø) er det ferdig ryddet opp i, jf. [Miljøindikator 4.1.2 \(miljødirektoratet.no\)](#)

²⁶ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-05-13-512>

²⁷ <https://frivilligvern.no/>

	<p>algearter)²², og økologisk tilstand i vannforekomster²³ så vil "Vanlig forurensning fra (...) jordbruk og skogbruk m.v., er tillatt etter denne lov i den utstrekning det ikke er gitt særlige forskrifter etter § 9".</p> <p>Helhetlig tiltaksplan for Oslofjord²⁴ inkluderer 23 tiltak for bl.a. reduksjon av forurensning og ivareta sårbare arter, utvalgte naturtyper, hvor miljøforvaltningen har ansvaret for 10 tiltak.</p> <p>Regjeringen arbeider med en egen stortingsmelding om villrein som skal behandles av stortinget våren 2024. Videre skal det utarbeides tiltaksplaner for 7 av 10 nasjonale villreinområder i landet.</p> <p>Det er utarbeidet nasjonale handlingsplaner for noen prioriterte arter og utvalgte naturtyper, og trua viltarter som hubro²⁵.</p>	
<p>3.3 Tiltak og virkemidler i kommuner og sektorer</p>	<p>Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt</p> <p>Dette pekes delvis til i aktuelle kapittel 6.2 i Meld. St. 14 (2015-2016)- Natur for Livet. Dette inkluderer virkemiddel som:</p> <ul style="list-style-type: none"> • planlegging etter plan- og bygningsloven (PBL). Det viktigste verktøyet for arealforvaltning er Plan- og bygningsloven. Det egengodkjennes ca. 2500 arealplansaker årlig av kommunen, og 20-40 må til departementsnivå for avklaring. Her ser man at saker som vedrører miljøinteresser blir i mindre grad tatt til følge enn andre interesser, og at flertallet av innsigelsene som KLD anbefaler tatt til følge ikke blir tatt til følge av KDD. Per i dag så er fagmyndigheten og ansvaret for måloppnåelse tillagt KLD, mens verktøyet for implementering er tillagt KDD. Gitt manglende oppfølging av faglige råd og tilrådninger i plansaker, samt resultatene fra EVAPLAN om forvaltningspraksis med lokalt selvstyre, reduseres KLD sin evne til å følge opp sitt ansvar med å samordne og følge opp nasjonal miljøpolitikk. KDD signaliserer i stor grad videreføring av disse føringene for de kommende årene²⁸. • Samferdselsmyndighetene vil videreutvikle rutiner og veiledning i sin sektor for å utrede og unngå negative konsekvenser. • Norges arbeid for å bekjempe fiskerikriminalitet nasjonalt og internasjonalt skal videreføres. 	<p>Landbruksdirektoratet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Produksjonstilskudd og avløsertilskudd - bevaringsverdige husdyrraser • Regionalt miljøprogram (RMP) • Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) • Klima- og miljøprogrammet - FoU-prosjekter på bl.a. naturmangfold • Sektoransvar for oppfølging av tiltak i oppfølgings- og tiltaksplaner for trua natur, ville pollinerende insekter og fremmede skadelige organismer • Forskrift om tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer³⁰ - miljøregistreringer i skog (MiS) • Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) <p>Landbrukets verdensarvordning bidrar til å ivareta våre internasjonale forpliktelser for natur- og kulturarv.</p>

²² Artsdatabanken (2021). Påvirkningsfaktorer. Norsk rødliste for arter 2021. <https://www.artsdatabanken.no/rodlisterforarter2021/Resultater/Pavirkning....> Nedlastet 23/5/2023

²³ <https://vann-nett.no/innsyn-klient/chart/pressureBySectorCountInRGB?regionid=all>

²⁴ [Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv](#)

²⁵ <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/arter-naturtyper/truede-arter-og-naturtyper/forvaltning-av-den-mest-trua-naturen/>

²⁸ Regjeringen. [Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027](#)

³⁰ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-02-04-449>

<p>Ytterligere sektorvirkemiddel som er viktig, men som ikke er belyst i tidligere Stortingsmelding er:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skogbruksloven med underliggende forskrifter, spesielt <ul style="list-style-type: none"> ○ Forskrift om berekraftig bruk av skog ○ Tilskudd til miljøtiltak i skog ○ Tilskudd til veibygging i skog ○ Tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer ○ Jordlova med underliggende forskrifter, spesielt ○ Forskrifter om tilskudd til regionale miljøtiltak i landbruket ○ Forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket • Vannressursloven, spesielt med tanke på konsesjoner sin effekt på vannføring, og kantzonevegetasjon langs vassdrag. • Lakse- og innlandsfiskloven med underliggende forskrifter, spesielt <i>Forskrift om fysiske tiltak i vassdrag</i> 	<p>Verdiene i områdene blir svekket om det aktive landbruket avtar eller opphører.</p> <p>Alle tiltak og virkemidler brukes fortløpende, og noen er regionalt og lokalt tilpasset.</p>
<p>Hvor effektive disse er til å ivareta trua arter er usikkert da det ikke rapporteres til et overordnet nivå som muliggjør sammenstilling av kunnskap (f.eks. PBL), eller virkemiddel er på arealnivå og ikke artsnivå (f.eks. tilskudd innen jordbruket), eller ikke harmonisert med Rødlista (jf. utvelgelse av livsmiljø²⁹).</p>	<p>Statens vegvesen:</p> <p>Viktige virkemiddel for å unngå eller begrense tap av truede arter mv. er å gjennomføre arealplanleggingen i henhold til kravene i plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven og i tråd med prinsipper for god planlegging. I Nasjonal transportplan³¹ står det blant annet at transportvirksomhetene skal sørge for god nok kunnskap om konsekvenser av tiltak til at det tas hensyn til naturmangfold og vannmiljø i en tidlig fase av planprosessen.</p> <p>I planfasen av et prosjekt lages det konsekvensutredninger for blant annet naturmangfold, som skal vise hvor det finnes trua og sårbare arter og hvordan man kan unngå disse forekomstene eller begrense/restaurere/avbøte inngrepet, alternativt kompensere for tap av forekomstene. Statens vegvesen jobber aktivt med å ta vare på trua/prioriterte arter og bekjempe fremmede arter langs veiene. Dette gjøres blant annet ved hjelp av artsregistrering langs veiene, å lage ytre miljøplaner som tar hensyn til naturmangfoldet ved utbygging, drift og vedlikehold og som følges opp i kontrakter som kan ha spesielle vilkår</p>

²⁹ <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/forvaltning/alle-veivisere-for-skogbruk/skogbruksplanlegging/veileder-for-kartlegging-av-mis-livsmiljoer-etter-nin#> , samt gjennom direktoratsgruppa for Oppfølgingsplan for trua natur sine beslutningsgrunnlag av 2022-2023 for edelløvsogtyper.

³¹ Notat om de to indikatorene for naturmangfold og all natur er lagt ved oversendelsen

		<p>om tilpasset kantslått, tilpasset bruk av plantevernmiddel, krav til massehåndtering, tilpasset snøbrøytingsregime, faunapassasjer, viltgjerd for å hindre konflikter, tilpasset saltingsregime etc. Vi gjennomfører også mer konkrete prosjekter som for eksempel skjerming og flytting av arter i forkant av et utbyggings- eller drifts-/ vedlikeholdstiltak, fjerning av vandringshinder for fisk, og etablering av alternative bo- og overvintringsplasser (salamanderhoteller).</p> <p>I alle driftskontrakter der det er aktuelt, er det krav om miljørisikovurdering av villreintrekk, og mulige tiltak er å stenge veier i kortere perioder som er kritiske for villreinens trekk, minimere brøytekanter for å hindre at villrein skades ved kryssing, og stoppforbud på enkelte strekninger for å minimere ferdsel og forstyrrelser ut fra vegen. Statens vegvesen har bidratt til GPS-merking av villrein for å dokumentere bevegelsesmønster. Rasteplasser er flyttet og lagt ned for å redusere forstyrrelser av villrein, Et annet tiltak er å legge veier som berører villreinområder i tunnel.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Ikke relevant</p>
<p>3.4 Måloppnåelse</p>	<p>A) Hvordan vurderer man effekten av disse tiltakene og virkemiddelbruken?</p> <p>Rødlista indikerer at situasjonen for trua arter i all hovedsak ikke forbedres med dagens praksis. Selv når det gjelder de prioriterte artene er det bare fjellrev som har bedret status fra 2015 til 2021. Dette er en art med særlig stor økonomisk innsats. Den nordlige underarten svarthalespove (PA) har fått forverret situasjon siden 2015-vurderingen (fra EN til CR). Vi vurderer derfor at selv om det er igangsatt en rekke positive tiltak, så veier ikke pågående tiltak og gjeldende virkemidler for å ivareta natur opp for de sterke pågående negative påvirkningsfaktorene.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Det er ulike måter for hvordan man måler effekten av de ulike virkemidlene.</p> <p>For skog er det tall fra Landsskogtakseringen, <i>Resultatkartlegging skogbruk og miljø og skogbruksplandata</i> som kan gi et godt bilde på effekten av tiltak over tid. Man bør også se på tilrådingen for ulike tilskudd i skogbruket som en faktor for effekt av disse tiltakene (eks. areal kartlagt gjennom miljøregistreringer).</p> <p>For jordbruk er det tilråding av ulike tiltak over <i>RMP, SMIL, UKL</i> og andre FoU-ordninger som sier oss noe om hensyn og tilrettelegging for naturmangfold i jordbruket. Tildeling av midler til ordningene skjer over</p>

Jordbruksavtalen.³² Årsrapporter for noen ordninger finnes, eksempelvis *Årsrapport for Utvalgte kulturlandskap i jordbruket*³³

Satsingen på Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og landbrukets verdensarvordning har god måloppnåelse. Det er tett samarbeid mellom forvaltningen og grunneierne og driverne som utfører tiltakene. Direktoratene og regional natur-, kulturmiljø og landbruksforvaltning følger opp med veiledning, rådgiving, samlinger og andre kompetansetiltak rettet mot drivere i områdene og forvaltningen. Skjøtselsplaner utarbeides i samarbeid med driverne. Arealer som er ryddet, beitet eller slått er eksempler på umiddelbare resultater, mens økt artsmangfold og verdiskaping vil kunne komme på sikt. Det skal foreligge forvaltningsplaner for områdene. Forvaltningsplanene skal understøtte formålet med ordningen og er et nødvendig verktøy for langsiktig forvaltning av områdene. Planene skal gi klare prioriteringer for mål og tiltak og sikre god måloppnåelse. Forvaltningsplanen skal også bidra til å sikre god forankring lokalt.

Generell utvikling kan man se i den årlige rapporten *Resultatkontroll for gjennomføring av landbrukspolitikken*³⁴

Statens vegvesen:

Vegvesenet drifter og vedlikeholder riksveinettet på 10600 km og 1500 km gang- og sykkelveier, samt har ansvar for 580 tunneler over 500 meter og 6 000 bruer, 16 ferjesamband og 23 fjelloverganger. I tillegg til disse arealene kommer alle sidearealer og faunapassasjer. Dette utgjør til sammen et stort areal hvor det kan gjøres tiltak for å forbedre tilstanden for arter. I tillegg til vegetasjonsskjøtsel som er viktig for mange arter, kan vi nevne noen konkrete positive tiltak for arter i regi av Statens vegvesen som for eksempel

³² <https://www.regjeringen.no/contentassets/c629255d33ce4662b6a8b8bd7581de0d/sluttprotokoll-16.-mai-2023-endelig.pdf>

³³ <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/filarkiv/arsrapporter/%C3%85rsrapport%202022%20Utvalgte%20kulturlandskap.pdf>

³⁴ <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/3011914>

		<p>salamanderhotellene som Statens vegvesen har etablert og som fungerer godt³⁵, veiunderganger for amfibier og insekter, økt antall leveområder for salamandere som etablerer seg i åpne rensedammer, vellykket flytting av dragehode (prioritert art) fra et utbyggingsområde til en vegkant og nye boplasser for flaggermus. Selv om det gjøres en god del tiltak for å ta vare på arter i veiprosjekter, så øker antallet truede arter i landet og flere arter har fått en høyere truethetskategori i 2021 jamført med 2015 (Norsk rødliste for arter 2021). Når det gjelder villrein er det mange andre faktorer og tiltak enn det Statens vegvesen gjør som påvirker villreinstammene, så det er vanskelig å vurdere effekten isolert. På grunn av utbrudd av skrantesyken er tilstanden for villrein blitt dårligere.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Før- og etterundersøkelser kan til en viss grad beskrive i hvordan ulike energianlegg påvirker ulike arter. Eksempelvis kan undersøkelse av økt minstevannsføring kunne gi informasjon om dette er et effektivt virkemiddel for å ivareta moser og lav i bekkekløfter</p>
	<p>B) Systemer for å måle progresjon og effekt</p>	
	<p>I dag er det ingen formelle system for å måle progresjon og samlet effekt.</p> <p>Allerede i praktiseringsgjennomgangen av naturmangfoldloven knyttet til Meld. St. 14 framkom «<i>det blant annet at det foreløpig er lite informasjon om den faktiske effekten på de artene som allerede er etablert som prioriterte arter</i>». Utover effekten av gitte Tilskuddsordninger fra miljøforvaltningen, som vurdert av Riksrevisjonen³⁶ og Menon Economics³⁷, er det svært lite kunnskap om <u>omfanget til effekten av virkemiddel og tiltak mtp trua arter</u>. Dette kommer i tillegg til KU-vurderingen som viste at det er for dårlig kartlegging av trua arter. En ser videre at det er varierende hvor effektivt forvaltningen kan ivareta prioriterte arter uten tydelige definerte og/eller kartfestete funksjonsområder.</p> <p>Dette skyldes i stor grad at hovedtrusselen for de fleste terrestriske arter er arealbruksendringer. Dette skjer i stor grad via plan- og bygningsloven eller f.eks. via jordlova under nydyrking av areal. Disse har henholdsvis manglende</p>	<p>Landbruksdirektoratet: For skogbruk bør man se på tall referert til i 3.4 A) For jordbruk bør man se på tall referert til i 3.4 A)</p> <p>Satsingen Utvalgte kulturlandskap har systemer for å måle effekt av tilskuddsordningen: Hvert år leverer Miljødirektoratet, Riksantikvaren og Landbruksdirektoratet en årsrapport til LMD og KLD. Statistikken brukes bla for å vurdere forvaltning av ordningene, se trender, prioriteringer av tiltak, se effekten av enkelttiltak og av forvaltning av ordningen.</p> <p>Statens vegvesen: Per i dag er det kun artsregistreringer langs veier og oppfølging med før- og etterundersøkelser for spesifikke</p>

³⁵ [Salamander på hotell \(nina.no\)](http://nina.no)

³⁶ [Revisjonsrapport for 2017 om miljømyndighetenes etterlevelse av naturmangfoldlovens bestemmelser om truede arter og naturtyper](#)

³⁷ MENON-PUBLIKASJON NR. 107/2019 M-1588|2019 [Evaluering av tilskudd til truede arter og truede naturtyper](#)

	<p>totaloversikt på effekt på trua arter, og manglende rapportering av effekt på trua arter samt geografisk plassering av arealbruksendringen. For slike tiltak, og andre som angir avbøtende tiltak slik som konsesjonsbehandlede inngrep, er det som regel ingen praksis med oppfølging i ettertid for å vurdere effekten av (avbøtende) tiltaket.</p> <p>Vi vet at tiltak for å ta vare på truet natur har god utløsende effekt, og dette underbygges av bestillingsdialogen med Statsforvalteren og Statens naturoppsyn, samt evalueringen av tilskuddspostene³⁷. Videre har man også noe utvalgsovervåking på effekt av tiltak og tilstand på et svært begrenset utvalg av norsk natur^{38,39}.</p> <p>I havet og for de artene som er truet, er det klimaendringer og beskatning/bifangst som er hovedtrusselen. Norske marine områder er 5 ganger så stort som landarealet, så dermed er ikke arealbruksendringer så sentralt som oftest anført. Miljøforvaltningens virkemidler er dermed begrenset.</p> <p>Vann-nett, hvor man kobler kvalitetsparametere som artsmangfold og tiltak til samme vassdrag, kan synliggjøre eventuell effekt og avstand til mål.</p> <p>Likevel medfører mangelen på helhetlige, standardiserte tallfestede rapporteringssystemer at vi ikke vet hvor god effekt tiltakene har eller hvordan omfanget er i forhold til måloppnåelsen om å bygge opp livskraftig natur. I tillegg gitt prosessene over med færre innsigelser, grunnet styringssignal og at ressursene innsigelser koster ikke utløser ønsket resultat, forsterker usikkerheten knyttet til måloppnåelse. For å svare ut progresjon og effekt (og følge opp mål 4), så trengs bedre årlig tallfestet rapportering av gjennomførte tiltak i en sentral, tverrsektoriell database koblet med effektovervåking av gode indikatorer for truet natur.</p>	<p>prosjekter som finnes av systemer for å måle progresjon og effekt av tiltak som gjøres for arter. Vi jobber sammen med Jernbanedirektoratet med å utvikle en metodikk for før- og etterundersøkelser for tiltak som berører naturmangfoldet negativt. Dette vil gi oss et verktøy for å måle progresjon og effekt av et tiltak.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Det er ingen eksisterende systemer som kan måle effekt av virkemidler for å ivareta arter i energiforvaltningen</p>
<p>3.5 Vurdering av situasjonen i 2030 med eksisterende og planlagte tiltak og virkemidler (0-alternativ)</p>	<p>A) Situasjonen i 2030 med videreføring av iverksatte tiltak og virkemidler (dvs. 0-alternativet).</p> <p>Nyere rapporter viser at til tross for generelle forbud hvor det er åpent for dispensasjoner så er det ofte lav terskel for å gi dispensasjon. Eksempelvis viser til tross for forbud mot dyrking av myr så innvilges 80 % av søknader⁴⁰, og 85 % av dispensasjonssøknader for utbygging i strandsonen⁴¹. Videre gis dispensasjon fra kommuneplanens arealdel oftest i areal satt av til LNFR⁴². Slike praksisfeil og -mangler er også fremhevet i OECD sin vurdering av norsk miljøforvaltning⁴³.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Vanskelig å gi en vurdering på da det er mange faktorer som spiller inn.</p> <p>Dagens trend der antall gårdsbruk går ned, er sterkt påvirket av de store trekkene i samfunnsutviklingen,</p>

³⁸ <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/miljoovervaking/overvakingsprogrammer/natur-pa-land/effektovervaking-av-trua-arter-og-naturtyper/>

³⁹ <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/miljoovervaking/overvakingsprogrammer/natur-pa-land/>

⁴⁰ [KOSTRA landbruk - Ei vurdering av rapporteringa for 2021. Rapport 35 2022 - Landbruksdirektoratet](#)

⁴¹ [SIVILOMBUDSMANNENS UNDERSØKELSER AV DISPENSASJONER I STRANDSONEN](#) Temarapport om dispensasjonsvedtak i strandsonen i Lindesnes, Kragerø og Askøy kommuner

⁴² [Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering i Norge](#) Dokument nr. 3:11 (2006-2007)

⁴³ [OECDs gjennomgang av Norges klima- og miljøpolitikk - Hovedfunn 2022](#)

Dispensasjoner gis ofte på feil eller dårlig grunnlag. Dette gjelder spesielt i strandsonen, som i stor grad inkluderer areal som er vurdert som hot spots med tanke på trua arter.

Riksrevisjonen viser at årlige rapporter fra SF ikke er godt nok for å vurdere nasjonale interesser. Samt at dispensasjoner gis svært ofte uten mulighet til helhetlige vurderinger, eller at aktuelle interessenter kan påvirke prosessen. Dette går ifølge Riksrevisjonen på bekostninger av nasjonale interesser og måloppnåelse av disse, slik som trua arter⁴⁴. Evaluering av plan- og bygningsloven (EVAPLAN) understreker de samme funnene, og peker også på manglende ressurser og kompetanse i kommunene som en viktig faktor. Arbeidet med EVAPLAN har vist at det er nasjonale miljøsyn som er de tapende interessene med økende grad av lokalt selvstyre⁴⁵. Statsforvalteren påpeker også utfordring med eldre, ikke-realiserte arealplaner for områder som er viktig for naturmangfold, og at planprosesser styres mer av utbyggingsinteresser enn helhetlige vurderinger⁴⁶.

Videre er en stor andel av de trua artene knyttet til skog. På den ene siden så øker andelen dødved i skog, en viktig indikator for trua natur, som er positivt. På de andre siden så har andelen av den eldste skogen gått ned⁴⁷. De mest trua artene i skog krever lang kontinuitet, altså gammel skog, for å etablere seg. Rødlista tilsier ingen endring i antall trua arter i perioden 2015-2021⁴⁸, men økt tømmeravvirkning i kombinasjon med sviktende kartlegging⁴⁹ innebærer en økt risiko for mer tap av truet natur.

Videre viser SSB sine framskrivninger om hvor en geografisk forventer mest utbygging^{50,51} stor overlapp med hvor det er størst artsmangfold⁵² (både i bred forstand, samt ansvars- og trua arter).

Jf. 3.4.A, og som følge av prosessene nevnt over, og styringssignal om ytterligere økende grad av lokalt selvstyre, så vurderes nullalternativet frem mot 2030 til 'forverret' av dagens situasjon.

strukturelle betingelser og driftsendringer generelt i jordbruket. Nedlegging av bruk medfører ofte til gjengroing og tap av naturmangfold.

Miljøvirkemidlene i jordbruket kan benyttes til mange gode formål. Behovet for midler er større enn det som er tilgjengelig. Prioritering av tiltak foretas på regionalt og kommunalt nivå. I mange kommuner prioriteres forurensingstiltak fremfor tiltak for å ivareta naturmangfold.

For å ta vare på naturmangfoldsverdier i landbruket er man avhengige av skjøtsel og drift. Enkeltbrukeres vurdering av lønnsomhet i å drive jordbruk, skogbruk og reindrift er en forutsetning for et aktiv landbruk. Andre trusler og utfordringer går langs flere akser:

- Bekymring for kommunenes kapasitet og ressurser til å forvalte miljøtilskuddsordningene
- kryssende interesser i arealplanlegging og arealbruk
- strukturrasjonalisering i jordbruket
- generasjonsskifte
- nedgang i antall bruk
- mangel på drivere av viktig areal
- behov for bedre tilpasset beitetrykk
- behov for mer skjøtsel på grunn av gjengroing og uheldig forekomst av fremmede arter

Det er også kjent at seterdrifta i mange fylker er utsatt. I noen områder er det utfordringer med å ivareta verdiene fordi turisme eller rovdyr er i målkonflikt med jordbruket.

⁴⁴ Riksrevisjonen Dokument 3:7 (2018-2019) *Undersøkelse av behandling av innsigelser i plansaker*

⁴⁵ <https://doi.org/10.1080/1523908X.2016.1175927>

⁴⁶ <https://styringsportalen.statsforvalteren.no/2022/arsrapporter/sfno/#47208>

⁴⁷ NIBIO Rapport 6 (133) 2020 *Tilstand og utvikling i skog 2002-2017 for noen utvalgte miljøegenskaper*

⁴⁸ Artsdatabanken (2021). Status for truede arter i skog. Norsk rødliste for arter 2021. <https://www.artsdatabanken.no/rodlisterforarter2021/fordypning/statusfort...> Nedlastet 19.04.2023.

⁴⁹ <http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2019-11.pdf>

⁵⁰ Haagensen *Analyser av fritidsbyggområder Status og utvikling i bruk av arealer til fritidsbebyggelse innen utvalgte tema*. SSB Rapporter 2017/34

⁵¹ Rørholt og Steinnes *Planlagt utbygd areal 2019 til 2030 En kartbasert metode for estimering av framtidige arealendringer med negativ klimaeffekt*. SSB Notater 2020/10

⁵² Olsen, S.L., Hedger, R.D., Hendrichsen, D., Dillinger, B., Venter, A. & Evju, M. 2020. Geografisk utbredelse av truede insekter og edderkoppdyr, sopp, lav og moser: modellering av hotspots. NINA Rapport

Landbruket gjennomfører mange tiltak som er med på å bedre tilstanden for trua ville og domestiserte arter som er tilknyttet landbrukssektoren. Hvis vi fortsetter den gode utviklingen med de tiltak og virkemidler vi har, er det stor grunn til å tro at vi vil fortsette å vise hensyn og ivareta trua ville og domestiserte arter fra landbrukssektoren, og dermed forbedre situasjonen enda mer enn i dag. Stadig forbedring av tiltak og tilførsel av nye tiltak er nødvendig. Vi ser behov for ytterligere forbedring (flere “spissede” tiltak) frem mot 2030, herunder politiske prioriteringer og friske midler som vil bidra til måloppnåelse.

Statens vegvesen:

Vi mener at det som vil ha størst betydning for utviklingen framover er hvilke avveininger og beslutninger vedtaksmyndighetene dvs kommunene som planmyndighet, miljøforvaltningen og ansvarlige departement gjør ved beslutninger etter plan- og bygningsloven. Vi viser i denne sammenheng også til Holth og Winges utredning «Naturavtalens betydning for norsk rett»⁵³ hvor det er påpekt at dagens forvaltningssystem, hvor ivaretagelse av naturmangfold langt på vei beror på politisk vilje er sårbart med hensyn til oppfyllelse av Naturavtalens krav.

Vi vet for øvrig lite om effekten på arter av iverksatte tiltak i regi av Statens vegvesen, siden det ikke finnes et godt system for å måle dette enda. I enkelte prosjekter hvor det faktisk er gjort før- og etterundersøkelser har vi sett gode resultater av tiltakene⁵⁴. Generelt i landet går det dårlig med de truede artene, og det vil nok kreves en betydelig større innsats fra alle myndigheter og sektorer dersom denne trenden skal snu. Vi antar derfor at situasjonen i 2030 er forverret.

Norges vassdrags- og energidirektorat:

⁵³ Naturavtalens betydning for norsk rett, Holth og Winge AS, juni 2023

⁵⁴ Larsen, B.H. 2022. Overvåking av dragehodepopulasjoner flyttet i forbindelse med utbedring av E16 ved Hande og Høve i Vestre Slidre. Miljøfaglig Utredning rapport 2022-69. 20 s. ISBN 978-82-345-0351-

		Økt vern av arter og arters leveområder vil kunne gi en effekt på middels lang sikt.
	<p>B) Situasjonen i 2030 med planlagte tiltak og virkemidler.</p> <p>Det er ingen større tiltak eller virkemidler planlagt/vedtatt per i dag, men ikke iverksatt slik at forventninger er lik som tidligere: 'forverret'.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Samme som 3.5 A)</p> <p>Statens vegvesen: Innenfor vegsektoren skjer det en stadig forbedring av metoder og teknikker for å gjøre positive tiltak for naturen inklusive arter. Eksempler på dette er nye og mer presise teknikker når det gjelder salting, kantslått, snøbrøyting, lysforhold, artsregistrering og ulike typer av målinger i vann, på land og i luft. Standarden på det eksisterende hovedvegnettet vil bli høyere; kurveutretting, utbedring av sideterreng og høyere hastighet. Hovedvegnettet sin barrierevirkning vil, i tillegg til høyere trafikk, dermed bli forsterket. Nye traseer for hovedveger gjennom for eksempel villreinområder som er tilpasset reinens bruk av områdene, kan være positivt hvis gamle traseer legges ned. Det vil likevel være nødvendig å ha omkjøringsruter, fordi alle tunneler vil ha noe nedetid. Nedlegging eller stenging av hovedveger i perioder, er svært tunge prosesser, og det er har ofte store negative effekter for samfunnet. Ut fra forventa investeringsnivå for riksveger, er det lite rom for å legge hovedveger i tunnel for å forbedre levestandardene for villrein. Regjeringen konkluderte ut fra KVV for Hardangervidda i 2022 med at det foreløpig ikke er aktuelt å gjøre veginvesteringer på rv. 7⁵⁵ for å forbedre forholdene for villreinen. Det er økt fokus på naturrestaurering dette tiåret, slik at det trolig vil være mer aktuelt å prioritere restaurering i ulike små og store veiprosjekter. Likevel tror vi ikke at dette er nok for å nå målet allerede i 2030.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Dagens miljøpolitikk må endres betraktelig dersom man skal se noen stor effekt innen 2030. Spesielt må arters leveområder vernes i større grad enn tidligere.</p>

⁵⁵ [KVU RV.7 - Hardangervidda. Statens vegvesen 2015.](#)

Tiltak og virkemidler for å nå målet (deloppdrag 3, 5 og 6)

4.1 Bruk av eksisterende og planlagte tiltak og virkemidler for å nå Kunming-Montreal-målet?

A) Eksisterende tiltak og virkemidler som er/kan være særskilt effektive for å nå målet, eller planlagte tiltak og virkemidler med potensial for god effekt, på kort (2030) og lengre (2050) sikt.

Hovedårsaken til tap av arter på land, inkludert trua arter, er arealbruksendringer. De viktigste tiltakene for å ta vare på trua arter vil derfor være å hindre nedbygging av natur og sikre arealer av naturtyper med høyt artsmangfold med bruk av arealbaserte virkemidler. Artsspesifikke virkemidler bør prioriteres der de arealbaserte ikke er tilstrekkelig. De viktigste beslutningene om arealbruk skjer i kommunene, som forvalter 83 prosent av Norges landareal gjennom sin arealplanlegging etter pbl. De fleste sektorene påvirker også arter gjennom sin virksomhet, inkl. sektorregelverk og virkemidler. For å nå dette målet vil mange tiltak og virkemidler være aktuelle.

- Tverrsektorielle samarbeid, slik som Oppfølgingsplan for trua natur, har vist seg effektiv i å identifisere, prioritere og gjennomføre felles innsatsområder. Disse kan få en enda bedre effekt med tydeligere samordnet styringssignal fra departement⁵⁶, økt innsats, og økt medvirkning fra underliggende, utøvende etater som Bane Nor, Avinor, Kystverket, Statskog mv. Disse har også mye merverdi med omsyn til harmonisering av innsats for ivaretagelse av trua natur.
- Sikring av areal gjennom vern. Ytterligere areal må sikres gjennom andre virkemiddel slik som hensynssoner i plan- og bygningsloven. Hensynssoner kan være sær effektivt, men implementering fordrer at sikringen skal ha en viss varighet og ikke være utsatt for kortsiktige endringer.
- Utvalgte naturtyper er et virkemiddel som kan redusere presset mot arealer viktige for trua arter. Statusen utløser positive tiltak for slike naturtyper i flere sektorer. Men det er usikkert om dette vil være et effektivt virkemiddel for å nå mål 4. Det er usikkerhet knyttet til forvaltningspraksis i arealsaker og for meldeplikten, grunnet lave rapporteringstall i Miljøvedtaksregisteret. F. eks. så har tilstand for hule eiker gått ned til tross for UN, men det kan være at UN-virkemiddelet har begrenset nedgangen.
- Restaurering: Mange arter har ikke lenger det arealet tilgjengelig som skal til for å gjenoppbygge bestander, så det er nødvendig å tilbakeføre slike arealer, helst kombinert med konkrete tiltak for trua arter.
- Artsspesifikk oppfølging av trua arter.

Tiltak og virkemidler for å forbedre eller opprettholde økologisk tilstand i skog utredes av flere direktorater. (Oppdrag 90 overført fra 2022: Utrede ulike tiltak og

Landbruksdirektoratet:

Den samlede pakken av tiltak og virkemidler som er nevnt i 3.1 og 3.3 (og 3.2) er viktig for å nå målet (mål 4). Alle tilskuddsordningene er med på å stimulere landbrukssektoren til å gjøre tiltak som har positive virkninger på trua ville og domestiserte arter, både på kort og lang sikt.

Statens vegvesen:

Det gjøres mye i Statens vegvesen for å ta vare på artene, men det kan alltid gjøres mer fordi en vei vil uansett være et negativt inngrep i naturen. Det kunne vært enda mer fokus på å ta i bruk eksisterende metoder for å gjøre det bedre for arter, for eksempel flytting av arter i forkant av utbygging/drift/vedlikehold, restaurering av arealer langs med veiene, artstilpassede veier med for eksempel flere faunapassasjer, amfibieunderganger, lave brøytekanter/veikanter i trekkområder for vilt, tunneler istedenfor veier i dagen i sårbare naturområder, tilpasset lys-, snøbrøyting-, saltings-, slåtteregeime, flere renseløsninger for forurenset vann, lavere hastigheter på veiene for å spare naturareal og støynivå etc. Det kan også være en mulighet å hjelpe enkelte arter mer direkte ved å for eksempel så ut frø fra truede arter, tilrettelegge for boplasser og mat til truede insekter, tilby hekkeplasser for truede fuglearter etc. Alt dette er tiltak som gjøres i ulik grad i dag, men som kan gjøres mer av frem mot 2030 og 2050.

Norges vassdrags- og energidirektorat:

Prioritering av arter og fredning av arter gjennom forskrift er effektive virkemidler for å ivareta enkeltarter. Systemer som kvalitetsnorm for villrein setter effektivt søkelys på hva som er problemet for

⁵⁶ Bjander og Gulbrandsen 2022. *Inngår klima og arbeid med utslippsreduksjoner i styringen med direktoratene? Innholdsanalyse av tildelingsbrevene for 2022 FNI-rapport 5|2022*

	virkemidler som er relevante for å opprettholde og forbedre økologisk tilstand i (skog). Rapport planlagt ferdig høst 2023.	arten. NVE legger til grunn prinsippene i §§ 4 og 5 samt §§ 8 til 12 i naturmangfoldloven (NML) i vår saksbehandling.
	<p>B) Eksisterende tiltak og virkemidler som kan gi bedre effekt enn i dag dersom de gjennomføres/brukes i større omfang og/eller forvaltes på en annen måte</p> <p>Våre vurderinger basert på Rødlista, er generelt at pågående tiltak og gjeldende praktisering av eksisterende virkemidler ikke er tilstrekkelige. Tiltak som nevnt i punktet over (A) kan gi bedre effekt, hvis vesentlig raskere og styrket innsats enn i dag. Økt tempo er viktig fordi 1) kostnadene for å stanse naturtap øker betraktelig med forsinket igangsetting, 2) det er forsinket respons i økosystemene på menneskelige påvirkninger (utdøingsgjeld/endringsgjeld), og mange av dagens modeller kan derfor underestimere betydningen ulike drivere har for tap av arter, og 3) areal med størst arts mangfold er knyttet til areal med størst utbyggingspress.</p> <p>Rammene og intensjonen om å ta vare på naturen er på plass i lover og forskrifter og nasjonale mål og retningslinjer, men skjønnsrommet innenfor disse rammene er store for å gi mulighet til å avveie ulike samfunnsinteresser, samt myndigheten fragmentert blant sektorer med lite samgang. Utviklingen viser at hensynet til natur i all hovedsak ikke vektlegges i tilstrekkelig grad. Hensynet til natur må derfor vektlegges mer enn i dag i praktiseringen av sektorlover/-regelverk. Det ser derfor ut til at det må på plass virkemidler som er mer forpliktende i tråd med målsettingen. Viser også til Miljødirektoratets vurderinger av delmål 1 og 14.</p> <p>Hensynet til natur må vektlegges mer enn i dag i praktiseringen av sektorlover/-regelverk. Mye tyder på at det vil være nødvendig å endre gjeldende sektorvirkemidler, eller gi tydeligere nasjonale retningslinjer for praktiseringen. Det siste vil være mest relevant med tanke på 2030-målet. Signaler og føringer fra ansvarlige departement er viktige for kommunene sin ivaretagelse av nasjonale interesser. SF varsler om at "Vedtatt politikk gjør at det er lav effekt av vårt arbeid med tanke på å nå nasjonale miljømål om å bedre situasjonen for trua arter. Sterk regelstyring sikrer at artene ikke utrykkes". Regelverk som forbud mot nydyrking av myr og utbygging i strandsonen bør forsterkes ved nasjonale føringer som skjerper handlingsrommet for skjønnsvurdering, slik at terskelen for å dispensasjon heves betraktelig. Dette vil også bidra til å redusere de negative konsekvensene av dårlig kunnskapsgrunnlag, og manglende kunnskap og kompetanse som går på bekostninger av nasjonale miljøinteresser og</p>	<p>de gjennomføres/brukes i større omfang og/eller</p> <p>Landbruksdirektoratet: Det er nærliggende å tro at det tverrsektorielle arbeidet som gjøres i oppfølgings- og tiltaksplaner for ulike naturmangfoldtema vil videreføre det gode samarbeidet som gjøres på tvers av sektorene også i tiden fremover. Det å stå samlet som forvaltning er viktig for å treffe gode tiltak som i den store sammenhengen (mener vi) gir bedre resultater og er mer lønnsomhet enn om sektorene jobber (lukket) hver for seg.</p> <p>Stadig utvikling og spissing av virkemidler og tiltak etter hvert som ny og bedre kunnskap foreligger er essensielt for å kunne bruke virkemidlene og tiltakene mer effektivt.</p> <p>Utvikling av veileder for meldeplikt ved jord- og skogbrukstiltak i tilknytning til Utvalgte naturtyper bør defineres som en mer effektiv (oversiktlig) forvaltning av Utvalgte naturtyper enn slik det er i dag.</p> <p>Statens vegvesen: Ja, samme svar som ovenfor (4.1 A)</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Økt fokus på særlig viktige arter som ål, villaks og elvemusling, toveis vandring og mønsterpraksis i vassdragsforvaltningen.</p>

måloppnåelse av disse ^{57, 58, 59, 60,61, 62, 63} (jf. spesielt fotnoter 6 og 7). Gjeldende styringssignal er derfor i motstrid med bl.a. Sivilombudsmannen, Riksrevisjon og OECD sine vurderinger og anbefalinger, et økt lokalt selvstyre uten en tilsvarende lokal økning i ressurser og kompetanse.

Det viktigste verktøyet for arealforvaltning er Plan- og bygningsloven. Her ser man at saker som vedrører miljøinteresser blir i mindre grad tatt til følge enn andre interesser, og at flertallet av innsigelsene som KLD anbefaler tatt til følge ikke blir ikke tatt til følge av KDD. "*Lokal arealplanlegging i Norge har ikke alltid vært vellykket på (god koordinering, langsiktig perspektiv og balanse med nasjonale mål)*⁶⁴". Se videre vurderinger under 4.2.

Gitt at arealendringer utgjør den største trusselen mot trua natur på land, og at de fleste arealendringer er irreversible, jf. utvikling i inngrepsfrie områder, så bør vedtak som berører store og svært store miljøverdier⁶⁵ gis med utsatt iverksetting og/eller at klager medfører oppsettende virkning, jf. forvaltningsloven § 42⁶⁶.

Retting av brudd på vannressursloven § 11 kan overføres til lavere myndigheter slik som Statsforvalter for å sikre at håndheving av regelverk.

Vannrelatert naturmangfold. Tydeliggjøre og forvalte strengere miljømål i vannforekomster (endre forvaltningspraksis om beskytta områder⁶⁷ etter §§6 og 16 og Vedlegg IV i vannforskriften) som huser trua vassdrags- eller kystnatur, altså arter og naturtyper som er avhengig av gitte hydromorfologiske egenskaper (økologiske funksjoner) fra elver, innsjøer, grunnvann eller kystvann. Eksempler er flomavhengige habitater, eller trua arter som lever hele eller deler av sin livssyklus i vann. Anbefales harmonisert med Bern-konvensjonen/EU.

Miljøforvaltningen har lite omfattende (PA) eller relativt svake (UN) virkemidler til å gjøre noe for trua arter utenfor verneområder. Gjennom tilskudd og driftspost iverksettes tiltak for truede arter, men omfanget er svært begrenset pga. lite

⁵⁷ [KOSTRA landbruk - Ei vurdering av rapporteringa for 2021. Rapport 35 2022 - Landbruksdirektoratet](#)

⁵⁸ [SIVILOMBUDSMANNENS UNDERSØKELSER AV DISPENSASJONER I STRANDSONEN Temarapport om dispensasjonsvedtak i strandsonen i Lindesnes, Kragerø og Askøy kommuner](#)

⁵⁹ [Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering i Norge Dokument nr. 3:11 \(2006-2007\)](#)

⁶⁰ [OECDs gjennomgang av Norges klima- og miljøpolitikk - Hovedfunn 2022](#)

⁶¹ [Riksrevisjonen Dokument 3:7 \(2018-2019\) Undersøkelse av behandling av innsigelser i plansaker](#)

⁶² <https://doi.org/10.1080/1523908X.2016.1175927>

⁶³ <https://styringsportalen.statsforvalteren.no/2022/arsrapporter/sfno/#47208>

⁶⁴ [OECDs gjennomgang av Norges klima- og miljøpolitikk - Hovedfunn 2022](#)

⁶⁵ Veileder M-1941. 2022. [Konsekvensutredninger for klima og miljø](#).

⁶⁶ Bugge, Lærebok i miljøforvaltningsrett, 6. utg. 2022 s. 204.

⁶⁷ [Beskyttede områder \(vannportalen.no\)](#)

budsjett til dette. Videre er tilskudd ofte begrenset ved at det krever frivillig søknader, noe som begrenses av interesserte søkere samt kompetanse for å gjennomføre relevante tiltak. Slik at det anbefales økte driftsbudsjett for å effektivisere gjennomføring⁶⁸.

Effekten av handlingsplaner for trua arter og naturtyper kan styrkes med økt ressurstilgang⁶⁹, og dersom handlingsplaner får større gjennomslagskraft vis a vis sektorinteressene.

For å få til ovenfornevnte forslag tyder mye på at det vil være nødvendig enten å endre gjeldende virkemidler, eller gi tydeligere nasjonale retningslinjer for forvaltningspraksis. Det siste vil være mest relevant med tanke på 2030-målet pga tiden det tar å gjøre lovendringer. Det er avgjørende at slike retningslinjer også omfatter kommunale beslutninger.

C) Hvilke positive og negative virkninger har tiltakene og virkemiddelbruken beskrevet over for klima og klimatilpasning

De fleste kjente tiltak for trua natur er gunstig med hensyn til klimagassreduksjon og klimatilpasning⁷⁰. Semi-naturlig naturtyper, slik som utvalgte naturtyper slåttemark og kystlynghei, med lang hevd kan lagre tilnærmet like mye klimagasser per areal som skog⁷¹. Videre er det stor overlapp mellom naturtyper innen Våtmark/Ferskvann og 'Hotspot'-forekomster av trua natur⁷², og 7 av 10 arter av nasjonal forvaltningsinteresse forekommer i flomskog/flommark. Og sikring av slike areal er vist å være hensiktsmessig med tanke på fremtidige flommer⁷³, slik at det er store synergier mellom ivaretagelse av trua natur og våtnatur for klimatilpasning. Tiltak for å ivareta og bedre økologisk tilstand i skog, slik som restaurering av våtskog og økt sjikting og treslagsvariasjon, er tiltak som bidrar til økt resiliens mot ventede klimaendringene sine effekter på skog⁷⁴.

Samfunnssikkerhet: kystlynghei i god hevd medfører lavere risiko for villbranner, slik at skjøtsel av disse skjer som regel i samråd med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, og lokale brann- og redningsetater. Ingen kjente direkte negative virkninger for klima og klimatilpasning.

Landbruksdirektoratet:
Miljøregistreinger i skog ivaretar viktige livsmiljøer, herunder bidrar til karbonbinding. Negative virkninger er at produktiv skog ikke kan benyttes av skognæringen, men ikke i stor grad. RMP- og SMIL-tiltak kan bidra til bedre vannkvalitet (eks. restaurering av bekker) og tilføre nødvendige livsmiljøer for pollinerende insekter (eks. blomsterstriper). Negative virkninger vil være redusert jordbruksareal til matproduksjon. Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket og landbrukets verdensarvordning har en helhetlig forvaltning som også ivaretar trua natur og prioriterte arter. Flere av områdene har bevaringsverdige husdyraser. Tilskudd til bevaringsverdige husdyraser vil ivareta domestiserte husdyraser som har spesielle

⁶⁸ Oppfølgingsplan - Oversendelse til KLD 2018 Vedlegg 4 *Beskrivelse av virkemidler*

⁶⁹ Bjander og Gulbrandsen 2022. *Inngår klima og arbeid med utslippsreduksjoner i styringen med direktoratene? Innholdsanalyse av tildelingsbrevene for 2022* FNI-rapport 5|2022

⁷⁰ Pörtner mfl. 2021. IPBES-IPCC co-sponsored workshop report on biodiversity and climate change

⁷¹ Bartlett mfl. 2020. Carbon storage in Norwegian ecosystems (revised edition). NINA Report 1774b. h

⁷² Olsen mfl. 2018. Geografisk utbredelse av truede karplanter i Norge: modellering av hotspots. NINA Rapport 1572. Norsk institutt for naturforskning.

⁷³ NVE. *Flaum og miljø i eit endra klima - Innovative metodar for restaurering og betre miljøtilstand*. NVE Ekstern rapport 2023:3

⁷⁴ VKM (2022). *Klimaendringer og virkninger på hovedøkosystem skog. Et norsk sammendrag basert på VKM Report 2022:15 Impacts of climate change on the boreal forest ecosystem*.

		<p>tilpasninger til norsk klima, herunder benytter utmarksressurser godt. Negative virkninger er ukjent. Tilskudd til rein bidrar til opprettholdes av reinbeiter og utnyttelse av utmarksressurser til matproduksjon. Negative virkninger er ukjent.</p> <p>Statens vegvesen: Det vil være positivt for klimaet å ta vare på de artene vi har, siden de inngår i økosystemene som leverer økosystemtjenester til oss mennesker. Dersom naturhensyn alltid skal prioriteres foran andre hensyn, vil dette for eksempel kunne gi målkonflikter mht klimagassutslipp i enkeltsaker. Målkonflikter med andre viktige samfunnshensyn bør utredes.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Ikke relevant</p>
D) Tiltak og virkemidler som bør videreføres		
	<p>Alle tiltak og virkemidler nevnt over bør videreføres, men med økt omfang og skjerpet forvaltningspraksis.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Alle tiltak nevnt bør videreføres da de alle bidrar på forskjellige områder.</p> <p>Statens vegvesen: Bruk av firetrinnsmetodikken og tiltakshierarkiet må videreføres i utbyggingsprosjekter fordi det oppsummerer prioriteringsrekkefølgen på en god måte. Alle artstiltak som allerede gjøres bør videreføres dersom det kan dokumenteres at de har en positiv effekt for en art eller flere. Vi trenger mer kunnskap om effekten av tiltak, men som nevnt ovenfor så jobber vi med å få på plass et system for før- og etterundersøkelser ved naturtiltak.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Kartlegging av arter bør fortsette, slik at det avdekkes hvilke arter som er sårbare samt deres bestandstrend over tid.</p>
E) Eksisterende tiltak og virkemidler som trolig vil være utilstrekkelige eller mindre effektive for å nå målet		
	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritert art (PA) jf. nml. §23 er i utgangspunktet et godt virkemiddel for å ta vare på trua arter, men det er konfliktfylt og det er derfor valgt å benytte PA bare for 14 arter. PA synes derfor nå som et lite realistisk virkemiddel til å bidra i særlig grad til mål 4. 	<p>Landbruksdirektoratet: Vi vurderer ingen av tiltakene til å være utilstrekkelige, man bør heller fortsette å forbedre og utvikle eksisterende parallelt med ny kunnskap.</p> <p>Statens vegvesen:</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Områdevern og andre arealvirkemidler (f.eks. UN): Dette er ikke nødvendigvis tilstrekkelig for trua arter hvis bestandene blir for små⁷⁵. I tillegg vil mobile arter ofte være avhengige av arealer som ligger utenfor vernet. I tillegg til sikring av areal må derfor artsspesifikke tiltak settes i gang for langt flere trua arter (f.eks. skjøtsel eller bestandsforsterkende tiltak). Dette er tiltak som kan ha god effekt også på kort sikt. Det finnes ikke lenger nok passende areal å verne/forvalte for å ivareta mange av de trua artene, og heller ikke til å gjenoppbygge bestander. Så restaurering blir veldig viktig, og at dette skjer raskt. Og viktig å restaurere arealer der det har vært stort biologisk mangfold og ikke bare rettet mot spesifikke naturtyper (eks. myr). Restaurering må gjennomføres på landskapsnivå, slik at det sikrer sammenhengende leveområder. • Forurensningsloven per i dag vil være mindre effektive for å ivareta arter knyttet til ferskvannsnatur trua av forurensning, jf. pkt. 3.2, da mye av forurensningen i disse områdene skyldes arealavrenning fra jordbruk og diffus avrenning fra bebyggelse. 	<p>Tiltak hos en virksomhet alene, som for eksempel Statens vegvesen for å ta vare på en truet art, vil ikke være tilstrekkelig. En vil være avhengig av at det også gjøres nødvendige tiltak hos andre aktører (grunneiere, myndigheter mm) som forvalter andre deler av leveområdet for arten. For eksempel vil ikke stans i salting på veiene til visse tider være et tilstrekkelig tiltak for å gjøre en reell forskjell for villreinen i dens trekkperioder over veiene. Da må man kombinere flere tiltak for å få en reell positiv effekt for villreinen.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Ikke relevant</p>
<p>F) Mangler det generelt tiltak og virkemidler for å kunne nå målet, eller mangler din sektor tiltak og virkemidler til å nå målet?</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • For havet er det klimaendringer og høsting/bifangst som er viktigste negative påvirkningsfaktor, ikke arealbruk. Miljøforvaltningens virkemidler er dermed svært begrenset. Det ligger på klimagassreduksjoner og sektorer. Miljøforvaltningen mangler derfor per i dag også virkemidler som påvirker marine fiskeaktiviteter som indirekte forringer (truet) natur, f.eks. bunntåling og fiskeutstyr skader korallrev, eller at fiske alltid er tillatt i marine verneområder, og at noe tråling og taretråling også er tillatt selv om området er vernet. Områder med ustrakt høstingsfredning, slik som hummerfredning, har vist seg å være svært effektivt og anbefales mer i bruk også for andre arter. • Fiskestopp i marine verneområder vil fjerne en sterk negativ påvirkningsfaktor og sikre vernet da fiske er regnet for den sterkeste driveren⁷⁶. • Tiltak for å bedre tilstanden for naturtyper knyttet til ferskvann som igjen vil bedre tilstanden for trua arter knyttet til ferskvann, jf. Oppfølgingsplanen for trua natur, ikke mulig å finne pga. 1) kunnskapsmangel, og 2) manglende virkemiddel for å gjennomføre tiltak. Her var påvirkningsfaktorer og tiltak i stor grad knyttet til vannføring og vannkraft, og 124 trua arter er helt eller delvis påvirket av vannkraft-reguleringer, som igjen også er den mest forekommende 	<p>Landbruksdirektoratet: Vi vurderer det til at tiltakene vi trenger er til stede og allerede er på god vei til å bedre og hensynta naturmangfold. Utvikling og forbedring av tiltak parallelt med ny kunnskap er avgjørende for å lykkes i fremtiden.</p> <p>Statens vegvesen: Mangler det generelt tiltak og virkemidler for å kunne nå målet, eller mangler din sektor tiltak og virkemidler til å nå målet? Hvis en skal kunne nå målet mener vi det vil være behov for nasjonale føringer om at hensynet til naturmangfold skal vektlegges sterkere enn i dag. Dette omfatter også føringer om at positive tiltak for arter skal prioriteres i prosjekter hvor arter som er truet blir berørt.</p> <p>Videre mangler vi i dag juridiske virkemidler for å sikre at arealer utenfor vegområdet kan benyttes til å</p>

⁷⁵ Miljødirektoratet *Prioritering av innsats i arbeidet med trua arter og naturtyper*.

⁷⁶ [Brage IMR: Marint vern - Havforskningsinstituttets ekspertvurdering av utfordringer og status for arbeid med marint vern i Norge \(unit.no\)](#)

	<p>negative påvirkningsfaktoren på vannforekomster⁷⁷. Det beste kunnskapsgrunnlaget for å avbøte vassdragsreguleringer er for fisk⁷⁸, og særlig laksefisk. Nye tiltakstyper trenger å utvikles, da mange av artene og naturtypene er knyttet elvebredd eller flomsone. Slike arter og deres habitat som er avhengig av økologiske funksjonskrav fra vassdragene som spyleflommer, sedimenttilførsel og fossesprøyt, og vil derfor trenger andre typer tiltak enn for arter som lever hele sin livssyklus i vann. Økt oppmerksomhet og målrettede påleggsundersøkelser forutsetter både kapasitet i forvaltningen og at alle vannkraftanlegg får moderne standard naturforvaltningsvilkår.</p>	<p>restaurere natur eller å iverksette tiltak som vil være positive for arter.</p> <p><i>Kommentar fra Nye Veier:</i> Det kan tilføyes at det er et behov for bedre metoder for synliggjøring og rapportering, både av arter som berøres og av positive tiltak. Dels er dette inkludert i pågående arbeid med naturnøytral vei og naturmangfoldindikator, men det kan videreutvikles. Naturmangfoldindikator fanger opp arter til en viss grad, men format på kartfestet informasjon om arter er ikke helt egnet for direkte bruk i indikator. Det bør også utvikles bedre metodikk for synliggjøring av fragmentering og barrierevirkninger, evt. landskapsøkologiske sammenhenger, noe som er en trussel for mange arter.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: En forsterkning av juridiske virkemidler slik som ordningen med prioriterte arter og utvalgte naturtyper, samt miljøkravene i plan- og bygningsloven og sektorlovene ville gitt tydeligere føringer for hvordan energiforvaltningen skal håndtere disse artene.</p>
<p>4.2 Behov for nye tiltak og virkemidler for å nå Kunming-Montreal-målet?</p>	<p>A) Behov for nye tiltak og virkemidler for å nå målet på kort sikt (til 2030) og på lengre sikt (2050).</p> <p>Hovedårsaken til tap av arter på land, inkludert trua arter, er arealbruksendringer. De viktigste tiltakene for å ta vare på trua arter vil derfor være å hindre nedbygging av natur og sikre arealer av naturtyper med høyt artsmangfold med bruk av arealbaserte virkemidler. Artsspesifikke virkemidler bør prioriteres der de arealbaserte ikke er tilstrekkelig. De viktigste beslutningene om arealbruk skjer i kommunene, som forvalter 83 prosent av Norges landareal gjennom sin arealplanlegging etter pbl. De fleste sektorene påvirker også arter gjennom sin virksomhet, inkl. sektorregelverk og virkemidler. For å nå dette målet vil mange tiltak og virkemidler være aktuelle.</p> <p>Dagens økonomiske virkemidler eller personellressurser innen miljøforvaltningen er langt fra tilstrekkelige for å iverksette tiltak i nødvendig omfang for å nå målet, jf. resultat fra fotnote 69. For å nå målet på kort sikt er det derfor mest</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Ny og bedre kunnskap omkring mulige innvirkninger jordbruks-, skogbruks- og reindrift har på trua natur på flere forskjellige områder er viktig for å avdekke nye tiltak som kan settes til verks. Et godt eksempel de siste årene er arbeidet med oppfølgingsplanen for trua natur, som er et tverrsektorielt samarbeid mot et felles mål. Domestiserte arter har vi gode tiltak og virkemidler på.</p> <p>Statens vegvesen: Vi bør synliggjøre på en mer forståelig måte omfanget av natur og viktig natur som blir berørt i vei-prosjekter. Det bør prioriteres flere tiltak for å</p>

⁷⁷ <https://vann-nett.no/innsyn-klient/chart/pressureBySectorCountInRGB?regionid=all>

⁷⁸ IEA - Roadmap for best practise on Hydropower and Fish

realistisk å forsterke eksisterende tiltak, jf. punkt 4.1 over, gjennom omprioriteringer som kan skje raskt, og å innføre nasjonale retningslinjer i tråd med målet. Endring av forskrifter, evt. også innføring av nye, vil også kunne gjøres relativt raskt. Endring av lover tar relativt lang tid, så dette vil være mest realistisk for å bidra til måloppnåelse på lengre sikt.

Utover dette vil nye tiltak og virkemidler kunne være:

- *Styrke KLD sin rolle inn mot utfall av plansaker som berører nasjonale miljøverdier.* Per i dag er fagmyndigheten og ansvaret for måloppnåelse tillagt KLD, mens verktøy for implementering og kontroll er tillagt KDD. Gitt manglende oppfølging av faglige råd og tilrådninger i plansaker, samt vurderinger av forvaltningspraksis med lokalt selvstyre og omfanget av skjønnsvurdering som er mulig per i dag (se fotnote 43, 41, 44, 45, 46, 63, 84, 85), reduseres KLD sin evne til å innfri sitt ansvar med å samordne og følge opp nasjonal miljøpolitikk⁷⁹. Noe som tvilsomt er i tråd med lovgivers forutsetninger om regional og statlig medvirkning, og kontroll av kommunale planprosesser for å oppnå miljømål⁸⁰.
- *Endringer i nml. slik som:*
 - implementere Naturavtalen delmål 4 inn i nml. formålsparagraf, jf. Klimalovens tilpassing iht. Parisavtalen.
 - inkludere forbud mot aktiviteter som er egnet til å skade, ødelegge eller forandre nasjonale interesser innen naturmangfold. Tilsvarende kulturminneloven § 3, forurensningsloven § 7 og jordlova § 9.
- *Endringer i plan- og bygningsloven som tydeliggjør areal satt av til natur, ikke generelt LNFR, og differensierer på iht. verdien av natur⁸⁴, og virkemidler som:*
 - nasjonale føringer for tap av naturareal (jf. jordvern og tap av dyrka jord).
 - ha oversikt over trua natur som går tapt per kommune, fylke, år for å få oversikt over avstand til mål. Oversikt kan skje via KOSTRA, eller utvidet bruk av digitale plankart.
 - Etablere åpning for ekspropriering for restaurering av areal særlig viktig for naturmangfold.
- *Krav om å revidere eldre, ikke-realiserede områder i arealplan (se kap. 6.4 i fotnote 81)*
- *Øke skillet mellom utreder og utbygger i saker med konsekvensutredning⁸²*
- *Endre forurensningsloven til å inkludere forurensning fra jordbruk og skogbruk i sin helhet, jf. vurderinger under pkt. 3.2 i del 1.*

redusere de negative konsekvensene utbygging/drift/vedlikehold har på naturen. Arbeidet vi gjør med de nye indikatorene «indikator for naturmangfold» og «indikator for all natur» i tillegg til prosjektet «naturnøytral vei» er en god start, men de må implementeres i alle nivåer av planlegging og praktisk utførelse.

Kommentar fra Nye Veier:

Indikatorene bør også videreutvikles, ref. anbefalinger i transportvirksomhetenes besvarelse på utredningsoppdraget til NTP 2025-2036.

Norges vassdrags- og energidirektorat:

Statlige føringer for ivaretagelse av enkeltarter og deres leveområder ville gitt sterke føringer for hvordan energiforvaltningen håndterer disse artene.

⁷⁹ Hanssen 2018. *Spenningen mellom bruk og vern: Ivaretas hensynet til naturmangfold og jordvern i planleggingen?*, kap 19 i Hanssen og Aarsæther (red) Plan- og bygningsloven 2008. En lov for vår tid?

⁸⁰ Holth & Winge og Hansen 2023. *Maktfordeling og kontroll innen arealforvaltningen*

⁸¹ [Evaluerer av lov- og forskriftsendringer i plan- og bygningsloven 2017/2018](#)

⁸² Høitomt mfl. 2022. *Artskartlegging som del av konsekvensutredninger etter Plan- og bygningsloven*. Biofokus rapport 38

- Vurdere om flere tiltak i (jord- og) skogbruket skal behandles etter reglene i plan- og bygningsloven.
- Behov for flere virkemiddel for å ivareta/bedre tilstand for ferskvannsrelaterede trua arter utover laksefisk. Dette består i stor grad av natur knyttet til flomsone og fossesprøytzone, som er negativt påvirket vannkraft, og arter negativ påvirket av forurensning.
- Endre fredningsforskriften til å beskytte arters leveområde. Dette vil også være mer i tråd med Bernkonvensjonens intensjon om å ivareta ville arters leveområder.
- Tilslutning til EUs Habitat-direktiv vil bidra til å effektivisere ivaretagelse av truede arter. En felles policy med EU om bevaring av truede arter gjennom EØS føre til en tydeligere forpliktelse om tolking og iverksettelse av tiltak, utover Bern-konvensjonen.
- Det er ikke mulig å nå Kunming-Montreal- målet for de store rovviltartene med gjeldende politikk på rovviltområdet. Hensynet til beitenæringen har ført til at det er satt lave bestandsmål for rovpattedyra, og det benyttes store ressurser på å holde bestandene på målene. Bestandene ses i sammenheng med større bestander i naboland. For jerv, og spesielt ulv, er det viktig å sikre sammenhengende leveområder og muligheter for etablering av individer fra andre områder for å forbedre genetisk overlevelse og diversitet.
- Overgangen til fornybar energi og grønt skifte skal i prinsippet gå hånd i hånd med økt fokus på bevaring av biologisk mangfold. I realiteten vil det grønne skiftet føre til stort press på nye arealer for utbygging av ny infrastruktur. Å finne den rette balansen mellom de ulike hensynene krever en høy politisk bevissthet om ressursbruk og hensyn til naturmangfold.

Videre er det behov for tiltak som bidrar til å endre de indirekte driverne som forårsaker presset mot naturmangfoldet:

- Formidle om indirekte drivere og nødvendige endringer av disse for å nå målet, både som ren informasjon, men også innarbeidet i dokumenter og annet
- Transparent formidling av verdier som underbygger målet (innarbeidet i kommunikasjon og dokumenter), sentralt for mål 4 vil være menneskets ansvar overfor andre arter
- Utvide samarbeidet mellom sektorer og med kommuner, og iverksette prosjekter som engasjerer og involverer befolkningen (med spesiell vekt på grunneiere) og kommuner/sektorer i å ta vare på, restaurere og forvalte arealer rike på naturmangfold
- Formalisert sektorsamarbeid om å overvåke og evaluere endringer i tråd med målet

	<p>Tiltak og virkemidler for å forbedre eller opprettholde økologisk tilstand i skog utredes av flere direktorater. (Oppdrag 90 overført fra 2022: Utrede ulike tiltak og virkemidler som er relevante for å opprettholde og forbedre økologisk tilstand i skog). Rapport planlagt ferdig høst 2023.</p>	
	<p>B) Hvilke oppgaver og ansvar bør nasjonale og regionale myndigheter ha, hva bør kommuner gjøre, og hva kan forventes av befolkningen?</p>	
	<p>Fordeling av ansvar for arealpåvirkning av natur er fragmentert på tvers av sektorer, noe som også vanskeliggjør vurdering av måloppnåelse og selve måloppnåelsen.</p> <p>Nasjonale og lokale myndigheter må vise i praksis prioriteringer i tråd med målet, og iverksette strengere reguleringer i tråd med målet. De må også kommunisere nødvendigheten av harde prioriteringer og hva dette innebærer i praksis. Nasjonale myndigheter må i økt grad synliggjøre dagens kunnskap med omsyn til viktigheten av gitte forekomster for trua arter.</p> <p>Lokale og regionale myndigheter må også rapportere oppover hvilke arter de har påvirket og omfanget av påvirkningen.</p> <p>Disse to prosessene vil også i større grad sikre reelle vurderinger etter nml., jf. Sivilombudsmannens rapport for vedtak fra planmyndigheter ⁸³, ⁸⁴ og ⁸⁵. Hvor bl.a. KMD er kritisert for «<i>ikke gjort en tilstrekkelig vurdering av prinsippene i naturmangfoldloven</i>» og «<i>den store vekten departementet har lagt på hensynet til det kommunale selvstyret i en sak hvor det foreligger nasjonale interesser</i>»</p> <p>Selv om vi alle kan bidra ved å gjøre valg som reduserer påfølgende arealinngrep, og ved å redusere eget forbruk, kan det ikke forventes at hver enkelt borger vil kunne bidra vesentlig til nødvendig endring innenfor rådende samfunnsmessige verdiprioriteringer og "sosiale kontrakt". Men innenfor rammen av en politikk som i praksis viser prioriteringer i tråd med målet, vil også den enkelte borger få økt motivasjon til mer betydelige handlingsendringer.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Nasjonale og regionale myndigheter har blitt bedre på å samkoordinere innsats mot trua arter, og dette vises langt på vei i arbeidet med tverrsektorielle oppfølgings- og tiltaksplaner. Kommuner bør prioritere ressurser på området for å ivareta trua arter i sin kommunale drift, planlegging og oppfølging av landbruket. Oppgaver og ansvar bør være fordelt slik det gjøres for store deler av eksisterende tiltak i dag. Noe som kan bedres er oppfølging av tiltak (rapportering) fra de som gjennomfører tiltakene, slik at justeringer/forbedringer av retningslinjene for tiltakene spisses mot det som er dokumentert (les; rapportert) å fungere. Dette vil være forskjellig både regionalt og lokalt. Befolkningen bør opplyses mer om hva som gjøres, på en måte som er lettoppfattelig og gir mulighet for refleksjon (eks. ikke gjennom akademisk litteratur, men kanskje gjennom sosiale medier i tråd med utviklingen av samfunnets digitale hverdag/informasjonskanaler).</p> <p>Statens vegvesen: Alle må bidra til å forbedre tilstanden for artene ved å ta ansvar innenfor sin sektor, og ved å samarbeide. Det er viktig at fremtidig NTP og den kommende stortingsmeldingen for å følge opp Naturavtalen samkjøres i mest mulig grad. Det bør vurderes innført kontroll-/tilsynsordninger av hvorvidt naturinngrep følger krav i lovverket eller ikke. Kunnskapen om arter og særlig truede arter bør bedres blant befolkningen,</p>

⁸³ <https://www.sivilombudet.no/uttalelser/32600>

⁸⁴ <https://www.sivilombudet.no/uttalelser/vurdering-av-miljovirkninger-ved-avgjorelse-av-innsigelse-til-akvakulturomrader-i-kommuneplan-bronnoy-kommune>

⁸⁵ <https://www.sivilombudet.no/uttalelser/utredning-av-miljovirkninger-ved-regulering-av-akvakulturomrader-i-kommuneplan-alver-kommune/>

		slik at det blir enklere for alle å iverksette positive tiltak på alle nivåer.
		Norges vassdrags- og energidirektorat: Kartlegge arters utbredelse og iverksette tiltak/vern for sårbare og truede arter. Større fokus på vern av arters leveområder.
	C) Positive og negative virkninger av tiltakene og virkemiddelbruken over for klima og klimatilpasning	
4.3 Forutsetninger for vellykket gjennomføring av tiltak og virkemidler	Viser til vurderinger gjort under 4.1c.	Landbruksdirektoratet: Ikke relevant
		Statens vegvesen: Det vil være positivt for klimaet å ta vare på de artene vi har, siden de inngår i økosystemene som leverer økosystemtjenester til oss mennesker.
		Norges vassdrags- og energidirektorat: Ikke relevant
	A) Hvilke forutsetninger (for eksempel ressurser, politikk, lovverk, samfunnsendringer, tverrsektorielt samarbeid) og hvilken forvaltningspraksis må være på plass for at en skal kunne gjennomføre tiltakene og virkemidlene over?	
	For å få gjennomført tiltakene og endring av juridiske virkemidler trengs tilførte ressurser både i form av personell og penger. Kostnader og innsats kan ikke fordeles over mange år, men må skje raskt for å hindre tap av naturmangfold.	Landbruksdirektoratet: Mer økonomiske ressurser for FoU og fremtidige tiltak. Større ressurser på området i kommunene. Politikken og samfunnet generelt må se de store sammenhengene, dvs. at både naturmangfold og klima/klimatilpasning må gå hånd i hånd for å ivareta begge interesser + forstå utviklingen ellers i samfunnet (utbygging, veibygging, populasjonsvekst osv.). Tverrsektorielt samarbeid er essensielt for å lykkes.
	Det må tydeliggjøres fra samtlige departement til alle underliggende etater at nasjonale miljømål skal oppnås ⁶⁹ , og 1) hvilke begrensninger dette legger for skjønnsvurdering knytte til statlige føringer/retningslinjer/ forventninger og dertil styrking av innsigelsespraksis, 2) kommunal forvaltningspraksis som tar i bruk større del av plan- og bygningsloven og forvaltningsloven mht krav, muligheter, rettigheter og plikter ⁸⁴ .	Statens vegvesen: Dette er til dels omtalt i pkt 4.2. Noen av forutsetningene er at: - Alle må bidra til å forbedre tilstanden for artene ved å ta ansvar innenfor sin sektor. - Det bør vurderes endringer i lovverk som sikrer mer naturvennlige løsninger ved inngrep i naturen, herunder sterkere føringer om å unngå naturforringelse. - Det bør vurderes innført kontroll-/tilsynsordninger av hvorvidt naturinngrep følger krav i lovverket eller ikke.

		<p>- Kunnskapen om arter og særlig truede arter bør bedres blant befolkningen, slik at det blir enklere for alle å iverksette positive tiltak på alle nivåer. Med de økonomiske rammene som Statens vegvesen er forespeilet for neste NTP, er det lite sannsynlig at det vil komme tunnelprosjekter på rv. 7 (Hardangervidda) og rv. 15 (Strynefjellet) i NTP-perioden 2025 - 2037 for å forbedre tilstanden for villreinen. Det betyr at det heller ikke vil bli iverksatt planarbeid for disse to strekningene med det første. Prioritering av investeringsprosjektene skjer i Nasjonal transportplan.</p> <p><i>Kommentar fra Nye Veier:</i> Det er også viktig med helhetlig forvaltning og synliggjøring av samlet belastning. Samarbeid mellom sektorer/aktører for å ivareta spesifikke truede arter i spesifikke områder, samt helhetlige planer/oppfølging for dette utover enkeltprosjekter. Økt kunnskap om arter og natur kan også være viktig for beslutningstakere, samt tilstrekkelige ressurser hos myndigheter.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: For å forvalte ulike arter må man vite hva man har, og da må det i mye større grad enn i dag gjennomføres kartlegging av arter (tetthet og utbredelse).</p> <p>Resultatene fra artsprosjektet som gjøres i samarbeid med Sverige kan med fordel tilrettelegges for allmennheten, slik svenskene har gjort gjennom det gjennom Nationalnyckelen. Det vil gjøre energiforvaltningens arbeid enklere.</p>
	<p>B) Gitt at tiltakene og virkemidlene som er foreslått over, skal iverksettes, hvordan kan din sektor legge til rette for og hva kan din sektor gjøre for å sikre at disse blir gjennomført?</p>	
	<p>Enda bedre kommunikasjon til og veiledning av kommuner. Dette gjelder i stor grad tydeliggjøring av saksbehandlingskonsekvenser for ulike naturverdier. Dette gjøres mest effektivt gjennom betydelig økt digital satsning på formidling av trua natur. Med særskilt fokus på å informasjonsformidling som bistår vurderinger</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Legge til rette for (sammen med andre sektorer) flere tiltak som kan nyttes tverrsektorielt. Dvs. se på mulighetene for at flere sektorer kan samarbeide (og</p>

	<p>knyttet til økosystemforvaltning og samlet belastning, slik at en unngår bit-for-bit tap av natur. Dette innebærer også økt digital satsning på ajourføring av kartfesta data opp mot andre kartkilder for å få tallfestet tap av natur av nasjonal interesse.</p> <p>Tydeliggjøre faglige råd om hva som utgjør relevante terskler i saksbehandling av nasjonale verdier. Eksempelvis, "(...) ved forvaltning av fast eiendom skal det tas særskilt hensyn til forekomster av en utvalgt naturtype slik at forringelse av naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand unngås", jf. nml. § 53. Gitt ulike aktører og omfang på tiltak, hvor mye skal man ha gjort for å innfri kravet om 'særlig hensyn'?</p> <p>Be om Sivilombudets vurdering av forvaltningspraksisen knyttet til virkemiddelet 'utvalgt naturtype' og 'prioritert art', jf. 42, og derfor også en vurdering av disse som juridiske virkemiddel.</p>	<p>finansiere over ulike plattformer) om tildeling av midler til ulike tiltak o.l.</p> <p>Statens vegvesen: Vi vil følge fremtidig føringer fra regjeringen, lovverk, krav og metoder som berører utbygging i natur. Vi vil bruke målinger og indikatorer for å dokumentere hvor mye natur som blir forringet eller ikke. Vi vil kunne bidra med erfaringer fra vellykkede prosjekter til andre aktører og myndigheter og til befolkningen generelt. Vi vil vurdere kostnader og nytte av ulike tiltak for å ta vare på natur.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Bedre kartlegging og statlige føringer ville gjort det lettere å prioritere hvilke arter som bør skjermes og hvilke avbøtende tiltak som kan gjøres. Tilrettelegging av informasjon for allmenheten vil trolig gi bedre kunnskapsgrunnlag og bedre innspill til energiforvaltningen i høringsprosesser og konsesjonsbehandling. Det kan også bidra til å gjøre det lettere å engasjere vanlige folk til å ta vare på artsmangfoldet.</p>
<p>4.4 Måloppnåelse</p>	<p>Hva mangler ev. for å kunne måle progresjon mot målet og effekt av tiltakene og virkemiddelbruken? Trengs det ny kartlegging, overvåking, nye systemer eller annen kunnskap?</p> <p>Det mangler en helhetlig overvåking, som er sammenlignbar på tvers av system og sektorer.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Økt digitalisering som gir bedre oversikt over samlet, tverrsektorielle tiltak fra forvaltningen, en såkalt tiltaksbase, og en økt satsning på å bygge kunnskapen om art-naturtype-relasjoner for å kunne vurdere effekt av arealbaserte tiltak på enkeltarter. • Utvikling av rødlisteindeks for naturtyper, og flere artsgrupper • Systematisk bruk av riksrevisjon for oppfølging av nasjonale miljømål. Dette sees også i lys av vurderinger under 4.3B. • Det store flertallet av arealplaner godkjennes av kommunen selv. Det finnes ikke noe system som fanger opp omfanget av hvordan disse påvirker nasjonale miljøinteresser. Dette må utvikles parallelt med arealbasert naturregnskap. • Sammenlignbare system på tvers av sektorer. Gjør seg mest gjeldende med omsyn til at de fleste terrestriske sektorer følger M-1941 og derfor har lik kartlegging av naturtyper, men skogbruk følger et eget system. Videre legger 	<p>Landbruksdirektoratet: Generelt sett har vi gode forutsetninger i dag for å måle progresjon. Bør fokusere mer på tverrsektorielt samarbeid for å samkoordinere forvaltning.</p> <p>Statens vegvesen: Vi trenger mer kunnskap. For eksempel må vi vite hvilke arter som det går dårlig for i Norge og i verden, og vi må vite hvorfor det går dårlig. Det er også flere artsgrupper hvor kunnskapen er altfor dårlig om hvordan de lever, for eksempel en rekke insektarter. Vi må vite hvordan man kan iverksette tiltak for å forbedre tilstanden for arten. Vi må kunne dokumentere graden av forringelse og/eller restaurering via indikatorer (se omtale av indikatorer ovenfor) som bør være felles for hele utbyggingssektoren.</p>

	<p>ikke dagens kartlegging innenfor skogbruk opp til 1) fange opp de naturtypene som er rødlistet, 2) opp til å følge dagens rødliste. Eksempelvis legger dagens instruks opp til å utfigurere ca. 50 % av arealet for gitte edelløvsogstyper, grunnet snevrere utvalg av kalk og skogsalder enn hva rødlista legger til grunn⁸⁶.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Økt overvåking av system som per i dag har dårligst tilstand og minst overvåking, men forventet mest press, slik som åpent lavland. 	<p><i>Kommentar fra Nye Veier:</i> Det er behov for mer kunnskap om hvilke type områder det er viktig å bevare, og hvor disse arealene er. På kort sikt kan det være mer realistisk å få oversikt over naturtyper og arealer med potensiale for viktige/sårbare arter, kartfeste disse og øke prioritering/vern av disse områdene enn å få detaljert kunnskap om de enkelte arter (se også innspill til mål 21). Slike områder kan være del av indikator "viktig natur", som er foreslått i utredningsoppdraget i NTP 2025-2036. En slik indikator kan omfatte områder som ikke inkluderes i naturmangfoldindikatoren, og som ikke har en formell status som f.eks. vern eller utvalgt naturtype, men som man likevel vet er viktige. Eksempler på "viktig natur" kan være myr, vassdrag inkl kantsoner og strandsoner, gammel skog, områder med viktige/sårbare arter, inngrepsfri natur, spredningskorridorer/landskapsøkologiske sammenhenger m.fl. Indikatoren er ikke etablert og må utvikles. Naturmangfoldindikatoren omfatter de aller viktigste områdene, men arealbeslaget av slike områder er svært lavt sammenlignet med det totale arealbeslaget av "all natur", og det er behov for en tredje indikator for natur.</p>
<p>4.5 Vurdering av situasjonen i 2030 dersom nye tiltak og virkemidler settes inn</p>	<p>Gitt implementering av tiltak foreslått over så vil Norge i stor grad kunne oppnå målet.</p>	<p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Kunnskap etter kartlegging, se over</p> <p>Landbruksdirektoratet: Vi mener det er moderate forutsetninger for måloppnåelse i 2030 med dagens tiltak og virkemidler. Situasjonen i dag er utfordrende, men med videre utvikling, engasjement og vilje for å ivareta trua arter ser det positivt ut for situasjonen i 2030</p> <p>Statens vegvesen:</p>

⁸⁶ <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/forvaltning/alle-veivisere-for-skogbruk/skogbruksplanlegging/veileder-for-kartlegging-av-mis-livsmiljoer-etter-nin#> , samt gjennom direktoratsgruppa for Oppfølgingsplan for trua natur sine beslutningsgrunnlag av 2022-2023 for edelløvsogstyper.

		<p>Dersom vi iverksetter en kombinasjon av flere positive tiltak for artene langs veier, inklusive flytting, restaurering, tilpassing av utforming og drift av veier, skjøtsel, i tillegg til forsterking av bestander og relevante tiltak for å gjøre livssyklusen enklere å gjennomføre for artene, så vil vi kunne forbedre tilstanden for artene vesentlig langs med veiene. Det er ikke alle truede arter som finnes langs riksveger, og disse ligger derfor utenfor Statens vegvesens ansvar å ta vare på. Det er også flere truede arter som ikke lar seg påvirke positivt uansett hvor mange tiltak man iverksetter for å forbedre situasjonen for artene. Derfor tror vi at det er vanskelig å nå målet for arter innen 2030.</p>
<p>4.6 Vurdering av situasjonen i 2050 dersom nye tiltak og virkemidler settes inn</p>	<p>Det er tiltak som <i>må begynnes i dag, men hvor effekt vil ta >10 år</i> grunnet tregere system eller mer omfattende tiltak, slik som å få opp mer robuste edelløvkoger, eller bevaringsutsetting av orkideer som bruker lang tid på oppforming og vekst ute i naturen, eller restaurering av større system slik som myrer.</p>	<p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Arter vil sannsynligvis gå tapt frem mot 2030, men med riktige tiltak kan hastigheten på dette gå ned.</p> <p>Landbruksdirektoratet: Vi mener det er gode forutsetninger for måloppnåelse i 2030 med dagens tiltak og virkemidler. Situasjonen i dag er god, og med videre utvikling, engasjement og vilje for å ivareta trua natur ser det positivt ut for situasjonen i 2050.</p> <p>Statens vegvesen: Dersom vi iverksetter en kombinasjon av flere positive tiltak for artene langs riksveger, inklusive flytting, restaurering, tilpassing av utforming og drift av veier, skjøtsel, i tillegg til forsterking av bestander og relevante tiltak for å gjøre livssyklusen enklere å gjennomføre for artene, så vil vi kunne forbedre tilstanden for artene vesentlig langs med veiene. Det er ikke alle truede arter som finnes langs veier, og disse ligger derfor utenfor Statens vegvesens ansvar å ta vare på. Det er også flere truede arter som ikke lar seg påvirke positivt uansett hvor mange tiltak man iverksetter for å forbedre situasjonen or artene. Derfor tror vi at det er vanskelig å nå <u>hele</u> målet for arter innen 2050.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: En bedring innen 2050 krever inngående vern av arters leveområder.</p>

<p>4.7 Har Norge særlig gode eller dårlige forutsetninger for å nå dette målet?</p>	<p>Norge har flere forutsetninger som kan bidra til måloppnåelsen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Godt utbygd og fungerende embetsverk, og med høy tillit mellom sektorer og mellom embetsverk og befolkningen generelt • Lovverk som i utgangspunktet adresserer hensynet til natur • Kunnskapsrik befolkning • Sterk økonomi • Fortsatt landskap med variert natur, og følgelig er behovet for restaureringsareal for å gjenoppbygge mange bestander av trua arter mindre enn i mange andre (særlig sentraleuropeiske) land <p>En vesentlig utfordring er at hensynet til natur ikke vektlegges i tilstrekkelig grad når dette skal veies opp mot andre hensyn. Dette er situasjonen til tross for de gode forutsetningene vi har hatt over en lang periode. Verdisettet som ligger bak utviklingen, må derfor endres. Hvis ikke ser det ikke ut til at de gode forutsetningene hjelper. Nesten tvert imot, i og med at god økonomi under rådende prioriteringer virker som pådriver for ødelegging av natur.</p> <p>Videre har Norge lite oversikt over effektene og konsekvensene av dagens forvaltning på truede arter, samt økende fokus på lokalt selvstyre uten tilsvarende styrking av lokale ressurser og kompetanse, slik at nasjonale mål for naturmangfold blir stadig vanskeligere å oppnå, jf. situasjonsbeskrivelse gitt over.</p> <p>Totalt sett har Norge trolig ikke særlig gode forutsetninger for å nå målet med dagens praksis.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Vi mener Norge har gode forutsetninger for måloppnåelse, da vi har en forvaltningspraksis i dag som jobber aktivt for å ivareta og vise hensyn til trua arter. Utfordringene er arealer som er viktige for landbruket (skogbruk, jordbruk og reindrift) og som er viktige for naturmangfoldet, slik at balansen mellom bruk og hensyn/ivaretagelse må ses i en større sammenheng for å tilfredsstille både klima, matsikkerhet og trua natur, for å nevne noen interesser.</p> <p>Statens vegvesen: Norge har gode forutsetninger for å komme nær til å nå dette målet dersom det besluttes politisk. Vi har arter som trenger akutte forbedringstiltak og vi har fagkunnskap for mange ulike typer av arter. Vi har også internasjonale samarbeid som gjør at vi kan innhente fagkunnskap om restaurering fra andre land.</p> <p>Norges vassdrags- og energidirektorat: Med begrenset kunnskap om arters tetthet og utbredelse vil Norge ha middels gode forutsetninger til å nå dette målet. Økt kraftutbygging vil kunne føre til et større press på nedbygging av arealer, noe som vil medføre at arters leveområder vil gå tapt.</p>
<p>4.8 Konklusjon</p>	<p>Gitt vurderingene i del 4, oppsummer kort i hvilken grad (lav-middels-høy) Norge vil være i stand til å nå Kunming-Montreal-målet?</p> <p>Nullalternativet: lav Med foreslåtte endringer, primært knyttet til rask endring av forvaltningspraksis og vesentlig forsterking av økonomi for naturtiltak (dvs. endring av politiske prioriteringer på alle nivå): høy.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Høy - forutsatt videre satsing på ulike hensyn og ivaretagelse av trua arter gjennom nye tiltak over ulike ordninger og sektorer, spesielt på områder hvor tverrsektorielt samarbeid har gitt gode resultater og hvor potensialet for ytterligere utvikling og forbedringer er mulige.</p> <p>Statens vegvesen: Vi tror at Norge i middels grad vil være i stand til å nå dette målet, fordi det er for mange arter det går dårlig med og at vi er alt for sent ute for å kunne redde alle dem. Vi kan gjøre en reell forskjell for enkelte arter, og det vil være en klar forbedring av dagens tilstand.</p>

		Norges vassdrags- og energidirektorat: Ikke relevant
--	--	---